

Søgaard omkring Aar 1800.

Af **P. H. Moos**, Sognepræst i Kliplev.

Ved Landevejen mellem Aabenraa og Flensborg ligger Godset Søgaard i henrivende Omgivelser ved skovomkranset Sø. Beundres Gaarden for sin skønne Beliggenhed, interesserer den ikke mindre ved sine historiske Minder.

Gaarden ligger i Kliplev Sogn, Hovedbyen i Lundtoft Herred, der tidligere hed Kliplev Herred. De gamle Forhold mindes endnu ved »Thingstien«, der kan efterspores fra Felsted til Kliplev, hvor altsaa Thinget i sin Tid er holdt. I Kapellerne til Kliplev Kirke findes Lig af ca. 30 Ahlefeldter fra Søgaard. I Kirken findes en Herskabsstol, »Søgaards Loft«, med Ahlefeldternes Vaaben.

Søgaard er sandsynligvis bygget af Slægten Limbæk i Grev Gerts Dage, men inden Aar 1400 er den kommen i Ahlefeldternes Eje, og disse beholdt den til 1725, da de gik Fallit og maatte trække sig tilbage til Langeland.

Det, vi nu kalder Søgaard, er kun Avlsgaarden, selve Slottet laa paa en »Pold« i Søen, en Bro forbandt den med Land baade mod Syd og Nord.

Landevejens Anlæg 1847 har ganske forandret Forholdene; Ingeniørerne skyede ingen Vanskeligheder. Nordfor Gaarden lagde de Vejen gennem de høje Bjergskov Bakker. Søgaard Sø gik de tværs over og

lagde ogsaa Vejen over en Del af Slotsgrunden. Endnu ser vi en Del af Borgpladsen østfor Vejen. Selve Slottet var bleven ødelagt af Torstenson og hans Svenskere i November 1643. Det opbyggedes ikke mere, Herskabet flyttede til Graasten Slot, der oprindeligt var rejst som et Jagtslot for Herrerne paa Søgaard.

Søgaards Beliggenhed var oprindeligt meget afsides. Hovedfærdselsaaren var Hærvejen, nu kaldet Oxevejen, 1 Mil længere mod Vest.

Hvordan selve Gaarden er opstaaet, vides ikke. Det sædvanlige, at en Herregaard opstaar, ved at et Par Bønder blev slaaet sammen, forklarer ikke Sagen her, da Søgaards oprindelig hjemlige Areal har været ca. 3500 Tdr. Land. Der er intet, der tyder paa, at de har nedlagt Landsbyer for at skabe en Avlsgaard ved Søgaard Slot. Mod Nord fik Byen Bjergskov Lov til at ligge i Fred, 6 ringe Gaarde, sat i Skat som »Kaadnere«, de 5 laa ved Hostrup Sø, den sjette Øst for »Bjergene«. Mod Syd ligger »Lyngtoft«, nu Lundtoft, uberørt. Klipleve Bønders Jorder dækkedes af Søgaard Skov. Men længere borte ejede Søgaard store Gaarde; ved Fallitauktionen 1725 frasolgte: Graasten, Fiskbæk, Kiding, Grøngrøft, Aarup, Ballegaard, Skøbølgaard, Bøjskov, Kjelstrup, Kværs Ladegaard og Stoltelund (Tingleve Sogn). Desuden var Bønderne i en vid Omegn Fæstere og maatte svare Afgifter og gøre Hoveriarbejde til Søgaards og de andre Herregaardes Drift.

Ved Auktionen 1725 kom selve Søgaard og Aartoft i den tyske Landraad von Thienens Eje. Aartoft har optaget en lille Herregaard, Fruermark, i Tiden 1650—1700. Den nye Slægt ejede Søgaard 1725—1834. De

boede der ikke, lod Avlingen bestyre eller bortforpagtede den. Af Forpagtere nævner vi: Den bekendte Patriot fra Flensborg Frans Bøckmann fra 1739 til sin Død 1741; det er hans Enke, Else Helene, f. Turnier, der har skænket den smukke Klingpung til Kliplev Kirke. 1804—17 var Nis Jakobsen Forpagter, han er Stamfader til den bekendte Skærbækpræst, samt til flere Gaardmandsslægter her paa Egnen. Slægten von Thienen var lidet livskraftig. Godske v. T. dør 1744 ugift; hans Brodersøn, Hieronymus v. T. dør 1786 ligeledes ugift; dennes Halvbroder Werner von d. Schulenburg dør 1810 som den sidste af Slægten. Leopold Wilhelm v. d. Schulenburg hørte til en Sidelinje; han solgte Søgaard 1834. Sagnet ved intet ondt at fortælle om disse Ejere. Køberen var en Advokat fra Slesvig, G. F. Güntzel, død 1844; hans Hustru, f. Dreyer, havde Gaarden til sin Død 1852. De beboede Søgaard. Eftertiden ved lidet godt at fortælle om dem; deres uanselige Grav findes ved Sydsiden af Kliplev Kirke.

I Bondefrigørelsens Dage besluttede Werner v. d. Schulenburg at sælge en Del af Godset ved Auktion den 1. August 1791 og følgende Dage. Auktionsconditionerne blev trykte, og Exemplarer af dem opbevares endnu paa Gaarde her paa Egnen.

Aartoft skulde udparcellerts. Stamparcellen skulde være 618 Tdr. Land, 3 store Parceller var paa 139, 182 og 196 Tdr, men der blev kun solgt Jord til en Gaard og nogle Smaasteder, deriblandt Lille Aartoft med Krohold ved Aabenraa—Kliplev gamle Landevej. Hovedparcellen købtes af Rasmus Petersen fra Varnæs, men Slægten holdt sig kun til 1812 paa denne uhaandterlige magre Gaard.

Bedre gik det med Salg af Jord fra Søgaard; 1500 Tdr. Land var udlagt i XIX Parceller, de fleste mod Nord for Gaarden, Sønderkobbøl sydfor Søen.

Opmaalingen var foretaget af Landmaaler Niels Jepsen fra Felsted. Til hver Parcel blev henlagt Ager og Eng, Mose eller Skov, saa de ikke skal savne Brændsel. Desuden fik de 3 a 6 Fag Hus, som de kunde nedbryde paa Søgaard, nemlig af Svinestalden, den store og den lille Kostald, den store Lade og »Buttermühlenhaus«. Efter Sigende sad der i Parcellisternes første Bygninger Mursten fra den gamle Slotsruin, men om de selv har brudt dem ud af Murene, eller Herremanden havde anvendt dem i de Avlsbygninger, som de fik Lov til at tage, vides ikke.

Der sikredes hver Parcellist 1 Mands- og 1 Kvindeplads i Klipleve Kirke og ligeledes Gravplads paa den trange Kirkegaard, der laa omkring Kirken. Godsejeren var jo Kirkepatron og kunde saaledes sikre dem mod de gamle Beboeres Vrede, naar de kom i Kirke, eller naar de forlangte Gravplads til deres Døde.

Skovparcellerne udlagdes for det meste paa Bjergskov Bakker, men Træbestanden maa have været meget ringe; f. Ex. Parcel XI, i Gejlkobbøl (ved det senere Søgaards Bomhus) fik 1 Td. 3 Skp. Skov i Bjergskov; Træbestanden taxeres til at være 61 Favne til en Værdi af 120 Rigsdaler, 24 Skilling, som Køberen maa betale foruden Jorden. Denne gamle Løvskov huskes ikke mere, ingen ved her at fortælle om, naar og hvorledes den er forsvunden. I en Beskrivelse fra 1827 hedder det, at Skoven er borte for flere Aar siden. I Frøslev ved de at fortælle, at da de en Morgen efter en Stormnat saa over mod Bjergskov, var

Skoven forsvunden. En senere Ejer, Amtmand Helzen anlagde en Granplantage paa 80 Tdr. Land, den blev omhugget og solgt under Verdenskrigen, men endnu vokser noget Krat af Løvtræer paa Bakkerne og minder om den gamle Løvskov. Selv uden Skov ejer Bjergskov Bakker stor Naturskønhed, nogle af dem er nylig blevet fredede. Udsigten over Hostrup Sø og Egnen til alle Sider er storslaaet, men ogsaa ved Udsigten her mindes man om, at en stor Del af Søgaard Herregaardsmarker nu afgiver Hjem for en fri Landbøbefolkning.

Gaardene blev solgt som Arvefæste, egentlig fri Ejendom, kun skulde de svare en Afgift ved Ejer-skifte. Købesummen blev mindre byrdefuld, ved at de skulde svare en aarlig Pengeafgift, Canon; den var noget forskellig, 28, 32, 40 Skilling pr. Td. Land. En lille Parcel paa 8 Tdr. Land ved Vejen fra Kværsballe til Søgaard var passende til en Kro, og maatte derfor give en Rigsdaler pr. Td. Land i Canon.

Denne aarlige Afgift gav Anledning til idelige Forsøg paa at opnaa Nedsættelse; den føltes i Længden som en Uret og blev i Prøjsertiden afløst sammen med andre Realbyrder.

Søgaard havde Klipleve Kirkes Kapital til Laans; nu fik Parcellisterne disse Penge at forrente til Kirken. Takket være den tyske Valutapolitik har de nu efter Krigen kunnet betale Laanet tilbage i værdiløse tyske Sedler.

Køberne var mest østfra; Felsted, Kværns, Adsbøl Sogne var deres Hjemsted; et Par kom ude fra Sofien-dal Koloniby i Tinglev Sogn.

Fra 1. Maj 1792 kunde de tiltræde deres nye Ejendomme, men allerede i Efteraaret 1791 kunde de be-

gynde at dyrke Jorden; fra Søgaard fik de Sæderug og Hjælp til Bearbejdelsen. Fra Herremandens Side faar man Indtryk af en human Bestræbelse for at gøre det saa let for Parcellisterne som mulig; det var jo ogsaa i Tidens Aand i Bondefrigørelsens Dage. Nu maatte Køberne tage fat at skabe sig Hjem paa de gamle Herregaardsmarker, Krat og Sten maatte ryddes bort, Jorden maatte udgrøftes osv., men navnlig den østlige Del, Bremsmaj og omliggende, viste sig at være fortrinlig, svær Jord. Bygningerne har vist været tarvelige, de er forlængst ombyggede. Det var frie Bønder, der nu arbejdede paa egen Jord uden Hoveri eller anden Afhængighed af Herremanden, blot de svarede deres Pengeafgifter. En Del Gaarde er blevne i Slægten, paa flere sidder nu det 4. Slægtled under langt bedre Kaar end dem, der begyndte derude paa de øde Marker.

Parcellisternes Børn blev henviste til at søge Bjergskov Skole. Denne holdtes oprindeligt i en Stue i en lille Hytte i Bjergskov, men Skolen flyttedes senere nærmere til Søgaard; nu er den en statelig Bygning nordfor Søgaard, men paa Grund af sin Oprindelse kaldes den stadig Bjergskov Skole, skønt den ligger langt inde paa Søgaards Grund. — Lykken har ikke været med Herregaarden siden de Dage. Vi har en Beskrivelse af Søgaard fra 1823. Da holdtes der 12 Heste, hvoraf 2 var en Snes Aar gamle, der var 13 Køer, røde, rødbrøgede, sorte, graa, 7 Faar og 1 Ged. Paa Gaarden var der 3 Mergelkærrer, tohjulede Vogne, hvor Vognkassen sad i Hængsler, saa den kunde slaas bag over, og Merglen afvælttes paa en Gang. Man kan deraf se, at Merglingen var i Gang her paa Eggen. Dernæst fandtes en Stenkærre til at bortslæbe

Sten med af Markerne. 1 gammel Gødningsslæde er sagtens bleven brugt om Vinteren til at føre Gødnin-gen ud paa Marken. 3 Jernplove, 3 Jernharver, 3 Jernharver med Træpigge, 1 ny Harve til at slaa sam-men, fortæller vel om Fremskridt fra Træredskaber-nes Tid, men med de 3 Plove skulde de ikke komme vidt paa de store Marker. I sin Dagligstue havde Forpagteren 6 betrukne Stole, 1 Bord med Klapper og 1 Jernovn. Borgestuen indeholdt 1 Seng, saa Væ-relset var baade Spisestue, Opholdsværelse for Fol-kene om Dagen og Soveværelse formodentlig for Pi-gerne; dernæst fandtes der 1 nyt Bord med 2 Bænke, 2 gamle Stole, en Lerovn, formodentlig opmuret af Teglsten, 1 sort Stykke Voxdug, saa Folkene ikke skulde savne den Hygge at have »Dug« paa Bordet.

Da Güntzel blev Ejer og tog Bolig paa Gaarden, var det 200 Aar siden en Ejer havde boet paa Søgaard. Han ombyggede Stuehuset, anlagde Haven, førte en ny Kirkevej til Kliplev gennem Skoven; han købte en Del af den i 1791 solgte Parceljord tilbage, saa to af Parcelgaardene nedlagdes. Gaarden kom i bedre Drift end før.

Men at de store Landbrugs Tid er forbi, kendes deraf, at i vor Tid, 1922, solgtes ca. 450 Tdr. Land fra Søgaard, saa der til selve Søgaard blev af Ager, Skov, Sø, Eng og Mose 900 Hectarer tilbage.

Tiderne skifter. Søgaard beboedes en Gang af Herrer, som til deres Underhold havde Jord vidt om-kring og havde Bønderne til at give sig Afgifter og Hoveriarbejde; Historien fortæller mere om, hvordan den enkelte Familie paa Slottet havde det, end hvor-dan de Hundreder af Familier i Bøndergaarde og

Huse befandt sig, de var til, for at man kunde leve godt paa Slottet.

Nu ser vi efter, om der kan skabes de flest mulige lykkelige Hjem; alle er lige, Herremænd, Gaardmænd og Husmænd; og den Tankegang passer bedst med Kristendommen.
